

Ik noem 'r nog vaak pa

Hoe is het als je vader een vrouw wordt, of je vriendin een man? Kun je accepteren dat degene van wie je houdt zo ingrijpend verandert? Drie dubbelinterviews over het leven na de geslachtsverandering. Zoon Wilco (21): 'Carolien is nog steeds mijn vader.'

TEKST: **PATRICIA VAN DEN HEUVEL** BEELD: **HAROLD PEREIRA** STYLING: **SABINE MOOIJEN** VISAGIE: **NIKKI DE VRIES**
MET DANK AAN YOEK, DE BIJENKORF, GROOTS, H&M, MISS ETAM, ZARA

Carolien leeft sinds vijf jaar als vrouw

Carolien van de Lagemaat (52) is dertig jaar getrouwd, heeft een zoon (21) en een dochter (17). Ze leeft sinds vijf jaar volledig als vrouw.

"Vroeger bij ons thuis werd transseksualiteit als "gek" bestempeld. Gek was ik niet, maar sinds mijn negende voelde ik me erg aangetrokken tot vrouwenkleding. Het was een opluchting toen ik als puber verliefd werd op een meisje; blijkbaar was ik toch echt een jongen. Het kwam niet in me op dat ik lesbisch kon zijn. Ik trouwde in 1981 met Addy. Dat ik me af en toe als vrouw verkleedde, vertelde ik haar binnen een jaar. Ze schrok er enorm van, maar keurde het niet af. Zolang ze het niet hoefde te zien, kon ze ermee leven.

In 1990 werd onze zoon geboren, vier jaar

later onze dochter. Ik liep steeds verder vast in mijn gevoelens, verkleedde me steeds vaker. Omdat mijn vrouw niet langer kon aanzien dat ik zo ongelukkig was, heeft ze me in 2001 gestimuleerd om naar een psycholoog te gaan die gespecialiseerd is in transgenders. Niet veel later ben ik er openlijk voor uitgekomen dat ik als vrouw wilde leven. Hoewel ik ontzettend bang was dat mijn huwelijk zou stuklopen, had ik eigenlijk geen keuze. Of onze relatie zo'n verandering zou overleven, vond Addy van latere zorg. Het eerste wat veel mensen tegen me zeiden, was dat ik het mijn kinderen niet kon aandoen, dat het zeer nadelig zou zijn voor hun psychische gesteldheid. Ik kon beter wachten tot ze het huis uit waren. Iets waar ik het overigens helemaal niet mee eens

ben. Hoe langer je wacht, hoe langer ze zich voorgelogen voelen.

Toen mijn omgeving op de hoogte was, voelde ik me enorm opgelucht. Ik hoefde me niet langer in vrouwenkleding op te sluiten in mijn kantoor.

Vervolgens heb in het ziekenhuis in Gent, waar ook een genderteam zit, het hele proces van geslachtsverandering doorlopen. In 2007 heb ik met een aantal operaties de mannelijke trekken uit mijn gezicht laten halen. Vervolgens heb ik ook de geslachtsoperatie gehad.

Als vrouw sta ik heel anders in ons gezin. Als man stelde ik me vrij dominant op, mijn wil was wet. Dat zag ik als onderdeel van de mannelijke rol. Inmiddels heb ik daar totaal geen behoefte meer aan."

Voor haar zoon Wilco blijft ze gewoon 'pa'

Wilco van de Lagemaat (21) is de zoon van Carolien.

"Toen mijn vader vertelde dat hij vrouw wilde zijn, was ik een jaar of twaalf. Het boeide me eigenlijk niet zoveel. Zolang ik geen jurkje hoefde te dragen vond ik het prima. Volgens mij komt het ook door mijn vrije opvoeding dat ik er totaal geen problemen mee had. Wat ik wel moeilijk vond, was dat de beste vriend van mijn vader er niet mee kon omgaan. Het leek me vreselijk als mijn beste vriend zo zou reageren als ik hem zo iets zou vertellen.

Mijn zusje was een stuk jonger, waardoor ze de omschakeling van "hij" naar "zij" makkelijker kon maken. Hoewel ik me heb aangeleerd om mijn vader "Carolien" te noemen, zeg ik nog heel vaak "hij", gewoon

omdat het er zo ingebakken zit. Zelfs in het openbaar roep ik nog vaak "pa", iets wat mijn vader me niet altijd in dank afneemt. Heel veel mensen zeggen "je moeder" als ze het over Carolien hebben. Maar Addy is mijn moeder. Carolien is mijn vader, dat is gewoon zo gebleven.

Aan klasgenoten vergat ik het nogal eens te vertellen. Die kwamen dan onverwacht oog in oog met Carolien te staan. Sommige deden net alsof ze niks zagen en anderen vroegen me het hermd van het lijf.

Ik had er totaal geen moeite mee om mijn vader in vrouwenkleding te zien. Alleen de pruik vond ik afschuwelijk. Laat dan je eigen haar groeien, zei ik.

Toen Carolien eenmaal aan de hormonen was, kon ze af en toe net zo puberaal rea-

geren als mijn zusje en ik. Veel begrip had ik daar niet voor. Ze was volwassen en moest zich dus volwassen gedragen, vond ik.

De relatie tussen Carolien en mij is niet altijd geweldig geweest, we hebben veel ruzie gehad. Onze karakters botsen. De buitenwereld schrijft dat meteen toe aan de geslachtsverandering van mijn vader. Terwijl dat absoluut niet waar is. Dat ik moet opboksen tegen het vooroordeel dat kinderen zo iets heel vervelend vinden, is frustrerend.'

Stan gaat sinds drie jaar als man door het leven

Stan Baars [36] woont samen met Desirée en haar drie kinderen van 9, 11 en 16. Hij besloot drie jaar geleden dat hij man wilde worden.

Toen ik Desirée leerde kennen heb ik meteen gezegd dat ik me meer man dan vrouw voel. Dat was al zo toen ik een jong meisje was. Als ik een cadeautje mocht uitkiezen, koos ik een autootje. Achttien jaar lang heb ik met alleen maar jongens op scouting gezeten, heerlijk. Ik was *one of the guys*, totdat zij in de puberteit fysiek sterker werden en ik niet. Dat vond ik frustrerend. Ik raakte erg in de war over mijn identiteit: was ik nu een man of een vrouw? Ik heb het er nooit met iemand over gehad. Als ik

dit vertel, word ik gelijk opgesloten, dacht ik. Ik had wel vriendjes omdat het zo hoorde, maar ik kwam er al snel achter dat ik meiden leuker vond, dus begon ik relaties met vrouwen. Ook toen ik een relatie kreeg met Désirée wilden mensen meteen het etiket "lesbisch" op me plakken. Ik haatte dat woord, omdat ik me als man aangetrokken voelde tot een vrouw.

Hoewel ik op een gegeven moment zeker wist dat ik man wilde zijn, wist ik niet dat ik een keuze had. Tijdens een therapie voor mijn neerslachtigheid viel dat kwartje op eens wel. Toen heb ik een afspraak gemaakt bij het genderteam van het VUmc. Vanaf dat moment waren mijn depressies voorbij. Uit-

eindelijk mocht ik beginnen aan de hormoonbehandeling en ik was dolblij met alles wat testosteron me bracht: meer spieren, innerlijke rust en, het grootste cadeau, een lage stem.

Uit de huid van mijn armen of benen kunnen de artsen een penis maken. Maar tot dusverre vind ik die operatie te ingrijpend; ik zie het vooral als zelfverminking. Vorig jaar zijn mijn borsten verwijderd en Desirée had het daar erg moeilijk mee. Ze vond mijn vrouwenlijf prachtig en was bang dat ze mijn borsten enorm zou gaan missen. Tot haar eigen verbazing vond ze na afloop juist dat mijn lichaam ineens klopte.'

Desirée bleef bij hem, ook al valt ze niet op mannen

Desirée de Lang [42] heeft sinds tien jaar een relatie met Stan.

Voor mijn gevoel had ik wel degelijk een relatie met een vrouw, ook al was het een stoere die niet van rokjes en ruches hield. Maar het kwam niet als donderslag bij heldere hemel toen Stan vertelde dat hij op intakegesprek wilde bij de genderafdeling van het VUmc. Waarschijnlijk voelde ik het onbewust aan.

Even dacht ik dat er niets zou veranderen, dat Stan dezelfde persoon bleef, of hij nu man of vrouw was. Toch werd ik meege-sleept in een wirwar van gevoelens. Ik was dolgelukkig met mijn meissie en wilde haar niet kwijt. Ze zou veranderen, zowel geeste-

lijk als lichamelijk, dat vond ik heel beangstigend. Bij elke verandering zette ik dan ook mijn hakken in het zand. Toen hij mocht beginnen met de hormoonbehandeling kon ik niet blij zijn. Speciaal voor mij heeft hij het toen uitgesteld. Totdat ik me realiseerde: ik kan het niet maken om een ander zo in de weg te staan.

Waar ik ook erg mee geworsteld heb, is: hoe vertellen we het de kinderen? Uiteindelijk hebben we een spel gedaan waarbij we de vraag stelden: "Wat mag je doen om gelukkig te worden?" Ze kwamen toen al snel tot de conclusie dat je alles mag doen om gelukkig te worden, zolang je anderen er maar geen pijn mee doet. "Wat nu als je een

meisje bent en een jongen wilt worden?" vroegen we toen. "Dat doet niemand pijn, dus dat mag," zeiden ze. "En als Stan dat zou willen?" "Prima, moet-ie doen."

Of Stan al dan niet de laatste operatie moet ondergaan, laat ik aan hem over. Hij moet kiezen voor het lichaam dat hij zelf graag wil. Maar voor mij hoeft het niet. Ik ben erachter gekomen dat ik een mannenlichaam helemaal niet spannend vind. Zoals het nu is, is het voor mij precies goed. Maar mocht Stan er toch voor kiezen, dan zal ik daar vast ook wel weer in meegroeien.'

Helene heette vroeger Edwin

Helene Zaad (41) leeft sinds een jaar in zijn vrije tijd als vrouw en gaat dat ook op zijn werk doen. Binnenkort begint hij met onderzoeken bij het genderteam in Gent om voor een geslachtsverandering in aanmerking te komen.

'Amber was wat mannelijker dan de gemiddelde vrouw en ik wat vrouwelijker dan de gemiddelde man. Onszelf viel het niet op dat onze rollen af en toe waren omgekeerd, maar anderen wel. Op een dag waren we bezig in onze tuin: Amber sloeg met een betonhamer het oude tuinpad eruit, ik griezelde van de spinnen die eronder vandaan kwamen. Toen we elkaar leerden kennen, vroeg ze zich af of ik homoseksueel was. Maar toen we een-

maal een relatie hadden, merkte ze dat ik toch echt op vrouwen viel. Ik heb haar ook altijd erg aantrekkelijk gevonden.

Van kinds af aan wilde ik liever een meisje zijn en ik trok ook geregeld vrouwenkleden aan, maar dat gevoel heb ik altijd ver weggestopt. Ik heb lang gedacht dat het compensatie was voor het feit dat ik geen vriendin had. Ik was dan ook heel gelukkig toen ik een relatie kreeg met Amber. Maar toch was er iets mis. Het leek alsof ik een leeg vat was, niet in contact stond met mezelf.

In 2007 zag ik een documentaire over een transseksueel. Het was alsof ik naar het verhaal van mijn eigen leven zat te kijken. Je zou denken dat het me opluchtte, maar ik

raakte in paniek en werd nog verdrietiger en depressiever.

Ik begon nog harder te vechten tegen mijn gevoelens. Ik vroeg Amber zelfs ten huwelijk. Uiteindelijk ben ik er voorzichtig tegen haar over begonnen. We zaten in bad en ik vertelde dat ik weleens panty's droeg. Ze werd woedend en vroeg of ik nog meer voor haar verborgen hield. Maar ik durfde niet alles te vertellen uit angst om haar te verliezen. Uiteindelijk heeft ze, een half jaar na ons huwelijk, mijn vrouwenkleden gevonden en toen heb ik haar de waarheid verteld. Ons huwelijk heeft dit alles niet overleefd. Maar ik ben dolgelukkig dat ik eindelijk uit de kast ben.'

Amber ging weg toen hij een vrouw wilde worden

Amber Reijnaerds (33) heeft zes jaar een relatie gehad met Helene, toen die zichzelf nog Edwin noemde.

'Ruim een jaar geleden vond ik een dames-truitje tussen Edwins kleden. Hij was een aantal keer met carnaval als vrouw verkleed gegaan, maar ik wist dat dit niet daarvan was. Hier was ik al die tijd bang voor geweest: dat het verder ging dan af en toe een panty dragen. We waren al verloofd toen Edwin had verteld dat hij af en toe panty's droeg. Daar ben ik enorm van geschrokken. Ik vroeg me af of ik gelukkig kon worden met een man die dat deed. Dat wel: we waren al lang samen en de liefde zat goed. Met alleen panty's kon ik wel leven.

Ik confronteerde hem met mijn vermoeden en hij gaf het toe. Toen barstte de bom. Ik voelde me zó bedrogen. De man die ik volledig vertrouwde heeft dit voor zichzelf gehouden, dat maakt me nog steeds ontzettend kwaad. Eerlijkheid is voor mij het belangrijkste in een relatie. Natuurlijk verwacht ik niet dat je zo iets tijdens het eerste afspraakje vertelt, maar uiteindelijk had ik het willen weten. Dan had ik de keuze gehad om al dan niet een relatie met hem te beginnen. Nu ben ik voor het blok gezet. Later hebben we er gesprekken over gevoerd en daaruit bleek dat hij er alleen over heeft nagedacht wat de consequenties zouden zijn als hij het zou vertellen

– niet als hij het níet zou vertellen.

Ik heb overwogen bij hem te blijven. Maar ik wist dat het een heel lang proces zou worden, vol verdriet en frustraties. Uiteindelijk zou het maar de vraag zijn of ik opnieuw gelukkig met hem zou kunnen worden. Daarom heb ik besloten bij hem weg te gaan.

In de week na zijn bekentenis leek hij op een vogeltje dat was vrijgelaten. Hij transformeerde direct in een vrouw. Hij kocht vrouwenkleden en er kwamen potjes en tubetjes in de badkamer te staan. Dat drukte me met mijn neus op de feiten. Ik vond het moeilijk om te horen dat mijn man vrouw wilde worden. Ik had tijd nodig om daarover na te denken. Maar die kreeg ik niet.'

Ook de relatie verandert

JAARLIJKS MELDEN ZICH 150 MENSEN AAN BIJ HET GENDER-CENTRUM van het Amsterdamse VU medisch centrum met één grote wens: een geslachtsverandering. In de kliniek wordt vastgesteld of en in welke mate iemand genderdysforie is, dat wil zeggen dat iemands biologische geslacht – man of vrouw zijn – niet overeenkomt met de geslachtsbeleving: zich man of vrouw voelen. Ook wordt onderzocht wat de consequenties van een geslachtsverandering zijn en of iemand die aan kan. Elk jaar gaat de wens van ruim honderd personen in vervulling.

De prijs van een transformatie is hoog. Geslachtsverandering heeft effect op familie, kinderen, werk, relaties. Baya Lombaers is zelfstandig counselor en getrouwd met een transman, iemand die is getransformeerd tot man. Lombaers begeleidt geregeld bijeenkomsten voor partners van transmannen. Volgens haar is het transformatieproces, onder meer door de hormoonwisseling en operaties, voor alle betrokkenen belastend. 'Natuurlijk wordt de transpersoon er uiteindelijk gelukkiger van, maar net als bij alle innerlijke processen wordt er eerst veel overhoop gehaald. Dat is gecompliceerd, verwarrend, fijn en moeilijk tegelijkertijd. Partners moeten in deze periode vaak voor de inkomsten zorgen. Dat komt doordat degene die in transformatie gaat een tijdlang niet kan werken, in de ziektewet belandt of zich opnieuw moet oriënteren op wat hij of zij wil gaan doen. Zijn er kinderen, dan komt ook de opvoeding vaak op de schouders van de partner terecht.'

IN VEEL GEVALLEN LOOPT DE RELATIE STUK – voor, na of tijdens de geslachtsverandering. Lombaers: 'Mensen die een transitie doormaken, zijn lange tijd erg op zichzelf gericht. Ook zijn ze soms depressief of hebben ze stemmingswisselingen. Dat is moeilijk voor partners; die voelen zich buitengesloten of vinden dat de transpersoon hen niet vertrouwt.' Het komt ook voor dat de partner de geslachtsverandering niet wil accepteren. 'Veel transmannen en -vrouwen hadden vóór hun operatie een relatie met iemand van hetzelfde geslacht. Als hun partner homo of lesbisch is, heeft die ineens een relatie met iemand van een ander geslacht. Soms wil de partner dat niet.'

Ook ouders en kinderen hebben flink wat te verduren tijdens het veranderingsproces, zegt Lombaers. 'Bij ouders komt altijd de schuldvraag voorbij: heb ik iets verkeerd gedaan? Komt het door mij? Had ik het eerder kunnen weten? Voor kinderen is het las-

tigste vaak dat er iets verandert, waardoor hun gevoel van veiligheid in het gedrang komt. Verder houden ze zich vaak erg bezig met wat de buitenwereld ervan vindt: wil ik het vertellen, wil ik het niet vertellen? Als een kind aan het puberen is wanneer de transouder met de hormoonbehandeling begint, dan heeft hij tijdelijk een vader of moeder die zich ook in een soort puberteit bevindt. Aan de ene kant schept dat een band, aan de andere kant kan dat leiden tot stevige ruzies. Als een ouderfiguur uit zijn of haar rol valt, kan dat voor een kind heel verwarrend zijn.'

VOOR PARTNERS, OUDERS EN KINDEREN GELDT DAT ZE IEMAND VERLIEZEN: hun man of vrouw, vader of moeder, zoon of dochter. Lombaers: 'Ze nemen afscheid van een deel van een persoonlijkheid die definitief verdwijnt. Daar kunnen dezelfde emoties bij loskomen als wanneer iemand overlijdt. Ook in dit geval heeft de omgeving daar in het begin nog alle begrip voor. Maar op een gegeven moment gaat iedereen weer door met zijn leven en houdt zich niet meer bezig met de rouwgevoelens die de naaste omgeving heeft. Terwijl het vaak een proces van jaren is voordat de geslachtsverandering naar de achtergrond verdwijnt en de betrokkenen het gewone leven weer kunnen oppakken.'

Direct betrokkenen – en zeker partners – die psychische hulp zoeken bij dit proces, zouden dat volgens Lombaers dan ook in eerste instantie moeten doen om zelf overeind te blijven. 'Veel partners stellen zich erg dienstbaar op. Ze zien hun geliefde worstelen en willen helpen bij het zoeken naar een nieuw evenwicht. Het risico daarvan is dat ze zichzelf wegcijferen. Voor het in stand houden van de relatie is het heel belangrijk dat partners duidelijk grenzen stellen aan wat ze wel of niet prettig vinden en in welk tempo het veranderingsproces mag plaatsvinden.' ■

Meer over transseksualiteit, behandeling en begeleiding:

- Zorgcentrum voor Genderdysforie van het VUmc: www.vumc.nl/afdelingen/zorgcentrum-voor-gender
- www.transvisie.net: patiëntenorganisatie voor transseksuelen, transgenders en hun naasten
- www.transgendernetwerk.nl: organisatie van en voor transgenders
- Ook verscheen onlangs het boek *Genderkinderen – geboren in het verkeerde lichaam* van Ellen de Visser en Sarah Wong, over jongeren die in het VUmc een geslachtsverandering ondergaan (d'Jonge Hond, € 32,50).